

ЧЕДОМИР Ј. ЈАНИЋ, ОГЊАН М. ПЕТРОВИЋ. ТВОРЦИ ВАЗДУХОПЛОВСТВА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ, БЕОГРАД: МУЗЕЈ НАУКЕ И ТЕХНИКЕ, 2017, 271 СТР.

Пред читаоцима се крајем 2017. године нашла последња књига Чедомира Јанића (1934–2013), једног од првих и најзначајнијих историчара југословенског ваздухопловства, *Творци ваздухопловства Краљевине Југославије*, коју је након Јанићеве смрти довршио његов дугогодишњи сарадник Огњан Петровић. Рад на овом делу започет је 2012. године с намером да се јавности представе биографије посебно заслужних за развој југословенског ваздухопловства до 1941. године, а њихов број је од почетних шездесетак, временом нарастао на 82 особе. Као основа за писање ових биографија коришћене су усмене изјаве и други подаци које је Јанић више деценија прикупљао од личности које су се касније нашле у књизи или од њихових породица и сарадника. Након Јанићеве смрти Петровић је наставио са радом на овој књизи, значајно је допуњујући додатним фотографским материјалом и изворима података (архивска документа, литература, веб-странице), што је допринело исправљању појединих грешака, али и довело до тога да

књига буде објављена тек 2017. године.¹

Први део књиге, „Ваздухопловна производња Краљевине Југославије” (стр. 13–70), представља општи преглед историје југословенске ваздухопловне индустрије до Другог светског рата и написан је с намером да се биографије које су се нашле у књизи ставе у историјски контекст. Уводни одељак, „Престварања ваздухопловне индустрије” (стр. 15–21), бави се првим поменима ваздухопловства код Јужних Словена, затим пионирском епохом ваздухопловства (крај XIX и почетак XX века), учешћем војног ваздухопловства Краљевине Србије у ратовима 1912–1918. и првим замислима о формирању сопствене ваздухопловне индустрије у Краљевству СХС непосредно после Првог светског рата. Други одељак, „Ваздухопловна индустрија у Краљевини Југославији” (стр. 22–28), представља преглед њеног развоја, који су аутори према достигнућима и току поделили у пет фаза: по-

¹ Чедомир Ј. Јанић, Огњан М. Петровић, *Творци ваздухопловства Краљевине Југославије*, Београд: Музеј науке и технике, 2017, стр. 9–11.

четну (1919–1921), фазу благог раста (1922–1926), фазу раста (1927–1932), фазу стагнације (1933–1936) и фазу модернизације (1937–1941). Трећи одељак, „Школовање кадрова” (стр. 29–39), односи се на начин школовања југословенских конструктора, почев од упућивања у иностранство, закључно са формирањем Ваздухопловне групе на Техничком факултету Универзитета у Београду, као и на везе и контакте које су остваривали са иностранством кроз демонстрације страних летелица у Југославији, испитивања сопствених пројеката ван земље и информисање стручне и шире јавности о новинама из света ваздухопловства кроз домаће публикације (*Наша крила*, *Ваздухопловни гласник*, *Годишњак југословенског ваздухопловства*) и литературу. Четврти одељак, „Стварање ваздухоплова” (стр. 40–47), бави се начином рада југословенских конструктора (самостално или у саставу конструкторских бироа при фабрикама) и подељен је у три етапе: прву (1923–1930) карактеришу немачки и аустроугарски утицаји, другу (1930–1938) француски утицај, док трећа (1938–1941) представља спој нових сазнања из иностранства, повећаних капацитета домаће индустрије и потреба домаћег ваздухопловства. Поред тога обрађени су и конкурси које су расписивали Штаб Ваздухопловства Војске и

Аероклуб Краљевине Југославије „Наша крила”, начини испитивања прототипова и контроле квалитета производње. Пети одељак, „Произвођачи ваздухоплова” (стр. 48–67), доноси кратке информације о произвођачима авиона, једрилица, мотора, инструмената, падобрана и друге опреме и материјала. Уместо закључка, на крају првог дела књиге аутори су дали осврт на утицај спољнополитичког положаја Краљевине Југославије на њену ваздухопловну индустрију, па и ваздухопловство уопште, као и поглед на утицај који су предратни конструктори имали на југословенску ваздухопловну индустрију у годинама након Другог светског рата, будући да су неки од њих били активни све до шездесетих година XX века.

Други део, „Личности за службене за развој ваздухопловства до 1941. године” (стр. 71–236), садржи кратке биографије 82 особе заслужне за развој југословенског ваздухопловства, а уз већину је дата најмање једна фотографија. Међу њима се налазе конструктори, универзитетски професори, пионири ваздухопловства, пробни пилоти, организатори и значајни руководиоци из сфере југословенског ваздухопловства (посебно у ваздухопловној индустрији) између светских ратова. Уместо употребе класичних напомена у дну странице, Јанић се определио да

изворе података наводи на крају сваке биографије. Међутим, мишљења смо да су се овде морале наћи и биографије команданата Ваздухопловства Војске Краљевине Југославије, с обзиром на то да се ради о људима који су били на положају с ког су вршили значајан, ако не и пресудан утицај на развој југословенског ваздухопловства и ваздухопловне индустрије.

Трећи део, „Типови ваздухоплова произведених у Краљевини Југославији” (стр. 237–256), обухвата илустрације свих летелица (авиона, једрилица и других) југословенске производње, како по домаћим пројектима, тако и по лиценци. Са фотографијама су дати и табеларни прегледи са подацима о броју летелица произведених у Краљевини Југославији до 1941. године.

Четврти део, „Прилози” (стр. 257–271), садржи веома богату библиографију коришћених радова, списак скраћеница, изворе фотографија, изјаву захвалности и кратке биографије аутора. Овде се мора изнети још једна замерка ауторима, а то је да у оквиру библиографије није дат списак архивских фондова Архива Југославије и Војног архива који су коришћени приликом писања књиге.

Творци ваздухопловства Краљевине Југославије су дело за које се може рећи да завређује пажњу читалаца и које ће сигурно значајно допринети бољем разумевању и познавању личности које су дале свој допринос стварању и развоју југословенског ваздухопловства.

Илија Кукобат